

Rafał Piechota

Reguły antydopingowe w prawie międzynarodowym*

Wprowadzenie

Zjawisko dopingu, znane już uczestnikom starożytnych igrzysk olimpijskich, stanowi antytezę wyznawanych w sporcie wartości etycznych, „burzy obraz sportu, kojarzonego ze zdrowiem, wychowaniem, a także etosem dzielności, honoru i fair play”¹. Ponadto system opłacania zawodników, oparty na wyniku sportowym, czy presja społecznych oczekiwań, a nade wszystko cechy osobowe samych zawodników, sprawiają, że doping staje się zjawiskiem coraz bardziej w sporcie powszechnym. Współtworzy on także nowy wizerunek sportu, w którym nie etyka, a cele pragmatyczne odgrywają najistotniejszą rolę². O ile jednak tego rodzaju upośledzenie rywa-

* Autor na potrzeby artykułu termin „prawo międzynarodowe” postrzega szeroko i w sposób wykraczający poza klasyczną systematykę prawa międzynarodowego publicznego, obejmując nim także normy stanowione w ramach międzynarodowych organizacji sportowych, pomimo braku podmiotowości prawnomiędzynarodowej tych ostatnich.

¹ R. Wysoczański, *Walka z dopingiem – bez alternatywy*, Sport Wyczynowy 2002, nr 3–4/447–448, s. 110.

² Dowodzą tego wyniki badań przeprowadzonych przez dr. Roberta Voya, autora książki *Drugs, Sport, Politics*, lekarza Amerykańskiego Komitetu Olimpijskiego, które wykazały, że „ponad pięćdziesiąt procent wysokiej klasy zawodników dla złotego medalu olimpijskiego zaryzykowałoby użycie środków dopingowych, nawet gdyby z tego powodu mieli umrzeć w ciągu roku”, za: T. Sahaj, *Doping – koń trojański współczesnego sportu*, Sport Wyczynowy 2002, nr 1–2/445–446, s. 83.

lizacji sportowej na płaszczyźnie sportu wyczynowego, choć trudne do przyjęcia, mieści się jeszcze w granicach społecznego zrozumienia³, o tyle coraz większym niepokojem napawa fakt powszechnego stosowania środków niedozwolonych przez rzesze sportowców amatorów.

Skala zagrożenia, jakim dla sportu jest zjawisko doping, została dostrzeżona przez środowisko sportowe, a przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski w szczególności. „Poza groźbami zamachów, największym niebezpieczeństwem dla sportu jest doping. Nie jest on tylko atakiem na etykę i grę fair play. To także bezpośrednie zagrożenie zdrowia sportowców oraz wiarygodności świata sportu”, powiedział podczas 113. sesji MKOl Jacques Rogge, Prezydent organizacji. Pod adresem środowisk sportowych coraz częściej jednak kierowane są zarzuty braku efektywności w walce ze zjawiskiem doping. Trudno z zarzutami tego rodzaju się nie zgodzić. Struktury sportowe są bowiem zbyt często uwikłane w partykularne interesy, by móc poradzić sobie z istotą problemu⁴. Nie oznacza to bynajmniej, że skuteczne zapobieganie i zwalczanie doping w sporcie jest niemożliwe – wręcz przeciwnie, w walce tej korzystać należy z coraz efektywniejszych mechanizmów, angażując w nią zwłaszcza rządy państw, wszak to one sprawują pieczę nad sportem w swoich krajach.

³ Sformułowanie „zrozumienie społeczne” oznacza w tym przypadku dla autora pewien stopień akceptacji, społecznego przyzwolenia na stosowanie środków dopingujących przez sportową elitę, co po części wiąże się z presją społeczną i oczekiwaniami coraz to lepszych wyników w stosunku do najlepszych sportowców. Z drugiej strony stawka profesjonalnej rywalizacji, a w szczególności czynnik finansowy, wpływa na wyrozumiałość opinii publicznej w tej kwestii. Trudno jednak mówić o presji społecznej czy stawce rywalizacji w przypadku sportu amatorskiego, gdzie zjawisko doping jest równie powszechne, co stanowi dla autora pewnego rodzaju zaskoczenie.

⁴ R. Wysoczański, op.cit., s. 113.

Doping w wymiarze etycznym

Rzeczywistość sportowa, jak słusznie zauważa Ryszard Wysockański, powinna zawsze mieścić się w bezpiecznej etycznie strefie, poza której granicami jest już tylko hazard, którego stawką jest zdrowie lub nawet życie sportowca⁵.

Jednak sport, jak każde zjawisko społeczne, nie jest niezmienny, ani jednorodny. Jego kształt i charakter podlegają coraz bardziej intensywnym, by nie powiedzieć agresywnym, procesom przeobrażenia, powodującym zmianę pełnionych przezeń funkcji. Wartości propagandowe, polityczne, komercyjne oraz związane z możliwościami awansu społecznego i materialnego uczestników aktywności sportowej powodują, iż sport staje się środkiem do uzyskiwania celów sytuowanych poza nim. Jego dalece posunięta instrumentalizacja, służebność wobec celów pragmatycznych, a dalekich często od pierwotnej idei, spycha na daleki plan klasyczne zasady etyki sportowej, które ustępują pola regule skuteczności⁶.

Dyskusja nad legalizacją dopingu wiąże się z próbą redefiniowania ustalonych niegdyś zasad etycznych, uznających praktyki dopingowe za niezgodne z duchem sportu. Stąd też podnoszone w dyskusji argumenty sprowadzają się do kilku zasadniczych kwestii z pogranicza etyki, socjologii i medycyny⁷. Zwolennicy legalizacji środków dopingujących powołują się m.in. na paternalistyczny charakter istniejącego zakazu, który nie jest niczym uzasadniony, gdyż stanowi ingerencję w sferę wolności sportowców, mimo iż ich działania (stosowanie środków dopingowych) przynoszą szkodę jedynie im samym. Założenia tego rodzaju są jednak błędne. Zawodnicy stosujący praktyki dopingowe oddziałują bowiem bezpośrednio

⁵ Ibidem, s. 113.

⁶ Ibidem.

⁷ Przytoczone przez autora argumenty zwolenników legalizacji praktyk dopingowych w sporcie, a także towarzyszące im kontrargumenty, powołano za: K. Sas-Nowosielski, *Czy zło usankcjonowane przestanie być złem? Refleksje na temat legalizacji dopingu*, Sport Wyczynowy 2002, nr 5–6/449–450.

i pośrednio na otoczenie, czy to w poszukiwaniu ujścia własnej agresji⁸, czy też stanowiąc pewien wzorzec postępowania dla rzeszy sportowych naśladowców⁹. Nie jest też prawdą, jakoby szkodliwość dopingu była w wielu przypadkach przesadzona¹⁰, ani że jego legalizacja umożliwi sprawowanie medycznej kontroli nad tym zjawiskiem. Co prawda wiele ze stosowanych przez zawodników środków ma nawet charakter terapeutyczny, to jednak przyjmowane przez nich dawki są wielokrotnie większe od dopuszczalnych – tylko ten sposób stosowania zapewnia bowiem pożądany efekt. Co się zaś tyczy kontroli medycznej, to elita sportowa już od dawna korzysta z profesjonalnej opieki w tym zakresie, co i tak nie zmienia faktu,

⁸ Stosowaniu środków dopingujących towarzyszy zjawisko narastającej agresji i wrogości. W przypadku steroidów stan ten określa się jako szok steroidowy. Podobny efekt występuje w związku ze stosowaniem każdego innego środka, w tym także kokainy czy innych narkotyków. Analiza zachowań sportowców wykazała, że zawodnicy pobudzeni stymulantami często atakowali swoich kolegów, a nawet członków własnych rodzin. Potwierdziły to wyniki badań prowadzonych przez R. Voya: „Pośród sportowców, przyjmujących steroidy, obserwowałem wahania nastroju, podwyższone libido, perwersję seksualną, gwałtowne, niekontrolowane zachowania, a nawet epizody psychotyczne [...]. Szał steroidowy jest równie powszechny u mężczyzn, jak i u kobiet. Tina Plakinger, 32-letnia exmistrzyni kraju w kulturystyce zeznała, jak pewnego wieczora rzuciła się na swego męża i gwałtownie uderzyła nim o ścianę. Powód? Spóźnił się na obiad. Wierście lub nie, ale tak ekstremalne reakcje są dość częste wśród biorących steroidy anaboliczno-androgenne”, za: K. Sas-Nowosielski, *op.cit.*, s. 34–35.

⁹ Sportowcy wyczynowi, zwłaszcza stanowiący elitę swoich dyscyplin, często bywają wzorcem dla wielu młodych naśladowców. Dla przykładu – umieszczenie reklamy Red Bulla na kasku Adama Małysza przyniosło wzrost spożycia tego napoju wśród polskiej młodzieży o blisko 20%. Niestety, podobny skutek towarzyszy stosowaniu środków dopingujących. Jak słusznie zauważa K. Sas-Nowosielski, „Gdy na dopingu adrostenedionem przyłapano baseballistę Marka McGwire, rekordzistę biegu do bazy z 1998 roku, stosowanie tego specyfiku przez młodych ludzi wzrosło aż pięciokrotnie! Wcześniej do wzrostu popularności stanozololu przyczynił się – złapany na jego stosowaniu – Ben Johnson”, K. Sas-Nowosielski, *op.cit.*, s. 35.

¹⁰ Autor nawiązuje tu do wypowiedzi Armina Kluempera, który podczas posiedzenia Bundestagu powiedział, że problem dopingu jest przesadzony, a steroidy są bezpieczne.

że środki dopingujące stanowią poważne zagrożenie dla życia i to bez względu na to, kto uczestniczy w ich podawaniu, trener czy lekarz¹¹.

Zwolennicy legalizacji praktyk dopingowych często też powołują się na argument dotyczący postępu sportowego, którego częścią ma być doping farmakologiczny, podobnie jak są nią coraz to nowsze metody szkoleniowe, manipulacje dietetyczne czy nowoczesny sprzęt. Ponadto zdaniem tych samych osób trudno mówić o sprzeczności praktyk dopingowych z zasadami etycznymi, skoro te ostatnie mają tylko i wyłącznie umowny charakter. Nie jest to jednak do końca poprawny tok rozumowania, bo choć zasady te rzeczywiście mają taki charakter, to istnieje pośród nich swoisty rdzeń wartości, jak pisze Sas-Nowosielski¹², norm, które po prostu nie mogą być poddane negocjacjom. Jednak największy ogień krytyki zwolennicy legalizacji dopingów skierowali na reguły przeprowadzania kontroli antidopingowych, które ich zdaniem jawnie naruszają prawo do prywatności, a przy tym ich nieskuteczność prowadzić może do stosowania sankcji wobec zawodników, którzy środków dopingujących nie używali. Jest to argument trudny do odparcia, choć z drugiej strony sport wyczynowy nie jest niczym obowiązkiem, a ci, którzy decydują się go uprawiać, winni podporządkować się rządzącym w nim regułom, także w zakresie kontroli antidopingowej.

Szereg argumentów ma też charakter pragmatyczny, a dotyczą one przede wszystkim powszechnego już w chwili obecnej charakteru stosowania środków dopingowych w sporcie, a także trudności czy nawet niemożliwości skutecznego przeciwdziałania temu zjawisku¹³. Stanowisko takie, choć niepozbawione racji, prowadziłoby

¹¹ Birgit Dressel stosowała środki dopingowe pod kontrolą znanego specjalisty, lekarza Armina Kluempera, a i tak zmarła na skutek ich przyjmowania. John Ziegler, inicjator zsyntetyzowania pierwszego doustnego steroidu – dianabolu, sam był lekarzem i również poniósł śmierć, pozostawiając po sobie jedynie memento: „Chciałbym nigdy nie usłyszeć słowa steroidy... Wszystkie te dzieciaki... nie zdają sobie sprawy z okropnej ceny, jaką będą miały zapłacić”, za: K. Sas-Nowosielski, op.cit., s. 37.

¹² Ibidem, s. 37.

¹³ Siergiej Portugalow, radziecki farmakolog, powiedział: „gdy test wypada negatywnie, to znaczy, że przygotowanie farmakologiczne zostało

jednak do absurdalnego wniosku, zgodnie z którym nieuchronność istnienia patologii uzasadniałaby jej pełną akceptację. Ponadto należy podkreślić, że procedura antydopingowa, jak nieskuteczna by ona nie była, pozwala na dokonanie wyboru samym sportowcom. Podczas gdy zalegalizowanie dopingu doprowadziłoby do wykształcenia się jednolitego standardu treningowego, w którym najistotniejszą rolę odgrywałyby środki farmakologiczne i żaden z zawodników, chcący skutecznie rywalizować z pozostałymi, nie mógłby ze środków tych zrezygnować.

Definicja dopingu w sporcie

Powszechna i jednolita definicja dopingu w ramach prawa międzynarodowego nie występuje. Ponadto nie istnieją wiążące kryteria natury prawnej pozwalające na sformułowanie takowej definicji. Częściej za to bywa wyjaśniane znaczenie pojęcia „przewinienie dopingowe”, głównie za sprawą międzynarodowych organizacji sportowych, z których niemal każda definiuje je w ramach stanowionego przez siebie prawa wewnętrznego. W konsekwencji hierarchicznej struktury organizacji sportowych standardy wyznaczane w tym zakresie przez organizacje międzynarodowe są następnie przejmowane przez organizacje krajowe. Quasi-standardem¹⁴ w dziedzinie regulacji antydopingowej, w tym także w zakresie definicji samego dopingu, stały się dopiero postanowienia wprowadzonego przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski Kodeksu Antydopingowego Ruchu Olimpijskiego, a następnie obowiązującego w jego miejsce Światowego Kodeksu Antydopingowego, autorstwa Światowej Agencji Antydopingowej.

Doping definiowany jest w prawie międzynarodowym w dwojaki sposób, bądź przez użycie definicji o charakterze otwartym (abstrakcyjnej, ogólnej), bądź przy zastosowaniu definicji tzw. pragma-

przeprowadzone poprawnie. Jeśli wynik testu jest pozytywny, to oznacza, że trener był idiotą”, za: K. Sas-Nowosielski, op.cit., s. 39.

¹⁴ K. Vieweg, Ch. Paul, *The Definition of Doping and the Proof of a Doping Offence*, *The International Sports Law Journal* 2002/1, s. 2.

tycznej¹⁵ (enumeratywnej), przy czym oba rodzaje definicji mogą występować obok siebie w jednym akcie, jak to było chociażby w przypadku Kodeksu Antydopingowego Ruchu Olimpijskiego (art. 2). Definicja abstrakcyjna określa doping jako stosowanie środków (substancji i metod) potencjalnie szkodliwych dla zdrowia zawodnika i/lub służących poprawie osiąganych przez niego wyników. Z kolei definicja pragmatyczna konstruowana jest w oparciu o listę substancji zabronionych¹⁶, których obecność w organizmie traktowana jest jako „przewinienie dopingowe”. Podobnie rzecz się ma ze stosowaniem niedozwolonych metod dopingowych (ujętych na liście), które w przypadku ich stwierdzenia również wyczerpują znamiona „przewinienia dopingowego” w rozumieniu definicji pragmatycznej. Definicja abstrakcyjna tak naprawdę pozostawia bez odpowiedzi pytanie, czym jest doping i jakie są jego granice, stąd musi być postrzegana jako niewystarczająco precyzyjna. Definicja pragmatyczna ma bardziej wyczerpujący charakter, przez co częściej aprobowana jest przez prawo międzynarodowe¹⁷.

¹⁵ K. Vieweg, Ch. Paul, op.cit., s. 2.

¹⁶ Definicja pragmatyczna konstruowana jest w oparciu o listę środków niedozwolonych. Lista zawiera jedynie przykłady takich środków, odpowiednio pogrupowanych i nie ma charakteru wyczerpującego. Stąd też listę środków zabronionych zamyka klauzula otwarta – „i innych podobnych substancji” (substancja podobna to każda substancja, mająca działanie farmaceutyczne albo/i strukturę chemiczną podobną do substancji zabronionej). Niestety, regulacja tego rodzaju, choć często stosowana, stoi w sprzeczności z zasadą pewności prawa. Zawodnik bowiem musi we własnym zakresie dokonać rozpoznania stosowanych substancji, odróżniając te zabronione od dopuszczalnych, co nie należy do prostych czynności. Dość powiedzieć, że w postępowaniu w sprawach dopingowych rozpoznania takiego dokonują powołani w tym celu biegli. Stąd też postuluje się w doktrynie, by listy substancji niedozwolonych były tak kompletne jak to tylko możliwe.

¹⁷ K. Vieweg, Ch. Paul, op.cit., s. 2.

Natura prawna regulacji antydopingowej

Prawo antydopingowe obejmuje normy trojakiemu rodzaju, stosowane na różnych etapach postępowania w sprawach dopingowych: reguły kontroli (dopingowe reguły policyjne), normy prawa materialnego oraz procedurę antydopingową. Pierwsze określają w szczególności sposób przeprowadzania kontroli antydopingowej i stosowane są jeszcze przed rozpoczęciem właściwego postępowania dyscyplinarnego. Prawo materialne określa z kolei, jakie rodzaje zachowań i w jakich okolicznościach uznawane są za przewinienia dopingowe, a także jakie sankcje w związku z wystąpieniem tych przewinień należy zastosować. Procedura antydopingowa determinuje natomiast przebieg postępowania dyscyplinarnego w sprawach dopingowych, określając przy tym organy właściwe do rozpoznawania tych spraw.

Przewinienia dopingowe rozpoznawane są w postępowaniu dyscyplinarnym przed organami organizacji sportowych¹⁸. Postępowanie w sprawach dopingowych ma prywatnoprawny rodowód¹⁹ i prowadzone jest w oparciu o postanowienia aktu założycielskiego organizacji. Stąd też osoba podejrzana o stosowanie środków niedozwolonych nie cieszy się w postępowaniu tym takimi samymi prawami jak oskarżony w procesie karnym, co jednak nie oznacza, że postępowanie dyscyplinarne w sprawach dopingowych pozbawione jest znamion karnoprawnych. Obecność pewnych reguł prawa karnego w postępowaniu tego rodzaju, a także przyznanie podejrzanemu o stosowanie środków niedozwolonych niektórych uprawnień z zakresu postępowania karnego to efekt równoważenia pozycji „procesowej” stron. Stąd też w doktrynie prawa międzynarodowego używa się niekiedy na określenie reguł postępowania dyscyplinarnego w sprawach dopingowych sformułowania „wewnętrzne (wewnątrzorganizacyjne)

¹⁸ Zwykle są to organy odpowiedzialne również za orzekanie w sprawach o naruszenie przepisów gry, jak chociażby Wydział Gier i Dyscypliny Polskiego Związku Piłki Nożnej.

¹⁹ Po części ze względu na cywilnoprawny charakter statutu organizacji sportowej, a po części ze względu na takiż charakter łączącej zawodnika z tą organizacją umowy (kontraktu).

prawo karne” (*organisational criminal law*), które więcej ma wspólnego z klasycznym prawem karnym (publicznym) niżli z cywilnym (prywatnym), które niejako powołało je do życia²⁰.

Postępowanie dyscyplinarne w sprawach dopingowych ma charakter mieszany, inkwizycyjno-skargowy. Obwiniony i oskarżyciel nie mają na żadnym etapie postępowania, pomimo przyznania temu pierwszemu niektórych uprawnień z zakresu postępowania karnego, faktycznie równego statusu²¹. Pierwszym etapem postępowania dyscyplinarnego w sprawach dopingowych jest postępowanie o charakterze inkwizycyjnym. Oskarżycielowi służy w nim szereg uprawnień, których nie uzyskałby, gdyby postępowanie to miało charakter klasycznego postępowania karnego. Obwinionemu na tym etapie postępowania przysługuje jedynie skromny zakres uprawnień, w tym ograniczone prawo do obrony. W kolejnym stadium postępowanie ma już charakter kontradyktoryjny. Jednak uprawnienia gwarantowane obwinionemu i na tym etapie postępowania nie prowadzą do faktycznie równego statusu stron²².

Sankcje przewidziane w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach dopingowych nie mają charakteru cywilnoprawnego, nie służą bowiem przywróceniu stanu sprzed popełnienia przewinienia dopingowego. Kara dwuletniej (niekiedy czteroletniej) lub dożywotniej dyskwalifikacji, bo takie właśnie przewidziane są przez prawo antidopingowe, mają charakter represyjny, a ich natura polega na swoistym ograniczeniu wolności. Zgodnie zatem ze stanowiskiem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka²³ sankcje, przez swoją

²⁰ J. Soek, *The Legal Nature of Doping Law*, *The International Sports Law Journal* 2002/2, s. 2.

²¹ Uprawnienia przyznane obwinionemu w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach dopingowych nie prowadzą do faktycznego zrównoważenia pozycji stron postępowania. Janwillem Soek określa nawet status obwinionego jako „ofiary postępowania dyscyplinarnego”. Wdrożenie norm prawa karnego procesowego wyeliminowałoby jego zdaniem wszelkie obawy na tym polu.

²² Brak chociażby możliwości wniesienia przez obwinionego wzajemnego aktu oskarżenia.

²³ Por.: wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 8 czerwca 1976 roku w sprawie: *Engel i inni v. Holandia*, skargi nr 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

dotkliwość, przyjmują charakter karny, a tak jest w tym przypadku, to i postępowanie winno być prowadzone zgodnie z przyjętymi dla procesu karnego zasadami. Stanowisko Trybunały stoi jednak w sprzeczności z opinią szwajcarskiego Trybunału Federalnego, który jednoznacznie odrzucił możliwość stosowania przez Sportowy Sąd Arbitrażowy (CAS) w prowadzonym przez niego postępowaniu antydopingowym reguł prawa karnego procesowego, w tym zasady domniemania niewinności i innych gwarancji przewidzianych postanowieniami Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Postępowanie dyscyplinarne w sprawach dopingowych, choć z założenia jest postępowaniem o charakterze cywilnoprawnym, pozbawione jest elementu dobrowolności. Zasada swobody umów nie ma bowiem zastosowania do obowiązywania regulacji antydopingowej²⁴. Stąd też w doktrynie coraz częściej postuluje się nie tylko subsydiarne stosowanie niektórych zasad karnoprosesowych w postępowaniu antydopingowym, ale wręcz uznanie karnoprawnego charakteru tego postępowania. Rzecz jednak nie tyle w tym, by traktować prawo antydopingowe jako rodzaj prawa karnego, ale by uznać je za *sui generis* postępowania o rodowodzie prywatnoprawnym (prawo stowarzyszeń), opartym na modelu karnoprosesowym.

Międzynarodowe instytucje antydopingowe

Niedoskonałość systemu kontroli antydopingowej oraz powszechność stosowania środków niedozwolonych w sporcie, którą ujawniły przede wszystkim kolarskie i lekkoatletyczne afery dopingowe lat 90., skłoniły społeczność międzynarodową do podjęcia w tej kwestii zdecydowanego dialogu. W jego rezultacie nastąpiło zainicjowanie współpracy między organizacjami sportowymi i międzynarodowymi organizacjami międzyrządowymi oraz rządami państw, która zakończyła się zaangażowaniem tych ostatnich w proces walki ze zjawiskiem dopingu w sporcie. Owocem z kolei wspomnianego dialogu

²⁴ J. Soek, op.cit., s. 6–7.

stało się powołanie mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych form współpracy międzynarodowej.

Światowa Agencja Antydopingowa (WADA)

Wydarzenia związane z aferą dopingową podczas kolarskiego Tour de France w 1998 roku skłoniły Międzynarodowy Komitet Olimpijski do zwołania światowej konferencji poświęconej problemowi doping w sporcie. Odbędzie się ona w Lozannie w dniach 2–4 lutego 1999 roku. Owoce konferencji stała się tzw. deklaracja lozańska, dotycząca doping w sporcie. Dokument ten przewidywał powstanie niezależnej, międzynarodowej agencji antydopingowej, gotowej do podjęcia działań już podczas XXVII Igrzysk Olimpijskich w Sydney. Stosownie do postanowień deklaracji lozańskiej, 10 listopada 1999 roku utworzono w Lozannie²⁵ Światową Agencję Antydopingową (World Anti-Doping Agency, WADA). U podstaw jej powstania leżało słuszne założenie, że jedynie wspólnie podjęty wysiłek Ruchu Olimpijskiego i władz publicznych może stanowić skuteczny oręż w walce ze zjawiskiem doping w sporcie.

Światowa Agencja Antydopingowa w chwili obecnej promuje i koordynuje globalny program antydopingowy. Do jej zadań należy przede wszystkim aktualizowanie ustanowionej wcześniej listy substancji zabronionych i metod dopingowych, a także wspieranie i koordynacja, przy zaangażowaniu organizacji o charakterze publicznym i prywatnym, programu niezapowiedzianych kontroli antydopingowych poza zawodami. Agencja działa również na rzecz edukacji młodzieży, harmonizacji reguł antydopingowych oraz rozwoju badań nad substancjami niedozwolonymi, które to działania mają charakter prewencyjny.

Statut Światowej Agencji Antydopingowej przewiduje istnienie w strukturze organizacji Rady Założycielskiej, która jest najwyż-

²⁵ Początkowo siedziba Światowej Agencji Antydopingowej zlokalizowana była w Lozannie. Jednak 21 sierpnia 2001 roku Rada Założycielska Agencji, po przeprowadzeniu w tej sprawie głosowania, zdecydowała o przeniesieniu siedziby do Montrealu.

szym organem decyzyjnym, a także Komitetu Wykonawczego, zajmującego się bieżącą działalnością Agencji oraz pięciu komitetów roboczych, odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań. W Radzie Założycielskiej zasiadać może co najwyżej czterdziestu członków, z których nie więcej niż osiemnastu reprezentuje Ruch Olimpijski²⁶, a kolejnych osiemnastu rekrutuje się spośród przedstawicieli władz publicznych, zaangażowanych w zwalczanie dopingu w sporcie. Regułą jest zatem utrzymanie równowagi w składzie Rady między reprezentantami sektora sportowego i władz publicznych²⁷.

Światowa Agencja Antydopingowa to instytucja, która od momentu powstania ciągle wzbudza w doktrynie prawa międzynarodowego wiele kontrowersji. Dotyczą one charakteru prawnego tej instytucji. „Agencja jest bowiem fundacją – podmiotem powstałym w oparciu o przepisy prywatnego prawa szwajcarskiego. O ile zatem możliwość wpływania Agencji na organizacje i związki sportowe nie stwarza wielu problemów, to kłopotliwe bywają relacje między Agencją a rządami państw”²⁸. Istnieje uzasadniona obawa co do charakteru tych relacji i co do możliwości wpływania Światowej Agencji Antydopingowej na przyjmowane przez państwa rozwiązania prawne w zakresie zwalczania dopingu w sporcie. Podobne wątpliwości towarzyszą też możliwości włączenia norm tworzonych przez Agencję do krajowego porządku prawnego.

²⁶ Wśród przedstawicieli Ruchu Olimpijskiego zasiadających w Radzie Założycielskiej co najmniej czterech musi być reprezentantami samych sportowców.

²⁷ Informacje dotyczące funkcjonowania Światowej Agencji Antydopingowej zaczerpnięto (obok źródła w postaci statutu fundacji) z treści niepublikowanych materiałów końcowych prowadzonego przez T.M.C. Asser Institute programu badawczego *Legal Comparison and Harmonisation of Doping Rules*. Program (Project No. C 116–15) pod kierunkiem prof. Klausa Viewega i dra Roberta Siekmanna zakończono 7 listopada 2001 roku.

²⁸ T. Dauerman, *Doping w ujęciu międzynarodowym*. Felieton zamieszczono w Internecie w 2004 roku.

Międzynarodowe Porozumienie Antydopingowe (IADA)

Międzynarodowe Porozumienie Antydopingowe (International Anti-Doping Arrangement) to forma międzynarodowej współpracy międzyrządowej zapoczątkowana w 1995 roku przez Kanadę, Australię, Nową Zelandię, Norwegię oraz Wielką Brytanię, do których w późniejszym okresie dołączyły również Dania, Finlandia, Szwecja i Holandia. Poprzez zawarte porozumienie państwa te zobowiązały się do podejmowania wszelkich działań na rzecz rozwoju i harmonizacji narodowych programów kontroli antydopingowej.

Podstawowym założeniem Międzynarodowego Porozumienia Antydopingowego jest realizacja programu określanego jako Projekt Jakości IADA (the IADA Quality Concept), dotyczącego kwestii standaryzacji procedur kontroli antydopingowej. Państwa będące stronami Porozumienia dążą poprzez ów program do ukształtowania jednolitego systemu kontroli antydopingowej, korespondującego ze standardami ISO²⁹ (w szczególności ISO 9002). Zamierzeniem państw-stron Porozumienia jest też wprowadzenie certyfikatów ISO dla systemu kontroli antydopingowej. Wdrożenie takiego jednolitego systemu gwarantuje spójność, bezpieczeństwo i uczciwość procedur kontroli antydopingowej na każdym jej etapie.

Międzynarodowe ustawodawstwo antydopingowe

Dorobek ustawodawstwa międzynarodowego w zakresie zwalczania dopingu w sporcie ogranicza się do kilku zaledwie aktów, pośród których największe znaczenie mają Konwencja Antydopingowa Rady Europy oraz Światowy Kodeks Antydopingowy, przyjęty z inicjatywy Światowej Agencji Antydopingowej, a obecnie także Międzynarodowa Konwencja o Zwalczaniu Dopingu w Sporcie, opracowana pod auspicjami Rady Europy i UNESCO. Drugi ze wskazanych dokumentów zastąpił obowiązujący jeszcze *de facto* do Igrzysk

²⁹ Międzynarodowa Organizacja Standaryzacji (The International Organization for Standardization, ISO).

Olimpijskich w Atenach w 2004 roku Kodeks Antydopingowy Ruchu Olimpijskiego, który w chwili obecnej ma walor jedynie historyczny.

Konwencja Antydopingowa Rady Europy

Konwencja Antydopingowa sporządzona 16 listopada 1989 roku w Strasburgu to kolejny po licznych rezolucjach i zaleceniach³⁰ dokument Rady Europy w dziedzinie zwalczania dopingu w sporcie.

Konwencja, stanowiąca rodzaj zobowiązania dla organów rządowych jej sygnatariuszy, jest instrumentem harmonizującym międzynarodową w tym zakresie kooperację. Nie jest więc dokumentem, którego zadaniem jest rozwiązanie skomplikowanych problemów technicznych towarzyszących walce z dopingiem – jej celem jest redukcja i eliminacja zjawiska dopingu ze sportu poprzez jak najdalej zintegrowane działania prawne i uporządkowaną na tym gruncie współpracę międzynarodową. Odnosi się to zarówno do ustanawiania przepisów i regulaminów walki z dopingiem, jak i procesu finansowania i kontrolowania realizacji programów antydopingowych, a także zawierania porozumień międzynarodowych o współpracy w zakresie kontroli zawodników i zespołów przebywających na terenie danego kraju oraz organizowania i subsydiowania laboratoriów dopingowych³¹.

³⁰ Autor ma na myśli przede wszystkim Rezolucję nr 1, przyjętą podczas VI Konferencji Ministrów do Spraw Sportu Krajów Europejskich w Reykjavíku w 1989 roku, a także Rezolucję (67)12 o dopingu sportowców, Zalecenie nr R(79)8 w sprawie dopingu w sporcie, Zalecenie nr R(84)19 w sprawie Europejskiej karty antydopingowej i Zalecenie nr R(88)12 w sprawie przeprowadzania poza zawodami bez uprzedzenia kontroli antydopingowej, przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy, oraz Zalecenie nr 5 w sprawie dopingu przyjęte przez II Międzynarodową Konferencję Ministrów i Wyższych Urzędników do Spraw Sportu i Wychowania Fizycznego, zorganizowaną przez UNESCO w Moskwie (1988 rok).

³¹ Zaczepnięto z: www.men.waw.pl/sport/wspolpraca/antydoping.php.

Konwencja zobowiązuje państwa-strony do podjęcia wspólnych działań na rzecz ograniczenia, a w przyszłości wyeliminowania zjawiska dopingu w dziedzinie sportu. Realizacja tak określonego celu odbywa się zarówno przez działania na płaszczyźnie koordynacji wewnątrzpaństwowej, jak i współpracy międzynarodowej. Dlatego też obok kontroli przedsięwzięć i akcji własnych organów rządowych oraz instytucji (art. 3 Konwencji) państwa-strony zobowiązują się również do podjęcia wzajemnej współpracy w zakresie działalności antydopingowej, a także do popierania podobnej współpracy pomiędzy właściwymi organizacjami sportowymi³² (art. 8 Konwencji). W płaszczyźnie koordynacji wewnątrzpaństwowej wysiłki państw-stron powinny zgodnie z postanowieniami Konwencji zmierzać przede wszystkim w kierunku ograniczenia na własnym obszarze dostępności i użycia niedozwolonych środków oraz stosowania metod dopingowych³³.

³² Strony w omawianym zakresie zobowiązują się zachęcać swoje organizacje sportowe do działania w sposób przyczyniający się do realizacji postanowień Konwencji na forum międzynarodowych organizacji sportowych, w których są zrzeszone, łącznie z odmową zatwierdzenia rekordów świata lub rekordów lokalnych, dopóki nie zostanie przedstawiony wiarygodny negatywny wynik kontroli dopingowej (art. 8 ust. 2 lit. a), a także wspierać współpracę między pracownikami swoich laboratoriów kontroli dopingowej utworzonych i działających zgodnie z postanowieniami Konwencji (art. 8 ust. 2 lit. b) oraz inicjować dwustronną i wielostronną współpracę pomiędzy swymi właściwymi organami, władzami i organizacjami na poziomie międzynarodowym dla celów określonych postanowieniami Konwencji (art. 8 ust. 2 lit. c).

³³ Stąd też państwa-strony zobowiązane są do przyjmowania odpowiednich regulacji prawnych lub środków administracyjnych (włącznie z postanowieniami o kontroli obrotu, posiadania, przywozu, rozprawdania i sprzedaży) w tym zakresie (art. 4 ust. 1 Konwencji). „Strony lub w razie potrzeby odpowiednie organizacje pozarządowe przyjmują jako kryterium subsydiowania organizacji sportowych przestrzeganie przez nie przepisów antydopingowych” (art. 4 ust. 2 Konwencji), a także „pomagają swym organizacjom sportowym w finansowaniu kontroli i analiz dopingowych, bezpośrednio poprzez subsydia i dotacje lub poprzez uwzględnianie kosztów tych kontroli i analiz przy ustalaniu całościowych subsydiów lub dotacji przyznawanych tym organizacjom; podejmują kroki wstrzymujące dotowanie z funduszy publicznych treningu sportowców, którzy zostali zawieszeni

Konwencja Antydopingowa zawiera w art. 2 sformułowaną na jej potrzeby definicję doping w sporcie w następującym brzmieniu: „doping w sporcie oznacza podawanie sportowcom lub używanie przez nich farmakologicznych klas środków dopingujących oraz stosowanie metod dopingowych”. Farmakologiczne klasy środków dopingujących oraz metody dopingowe Konwencja definiuje z kolei w oparciu o ich listę, stanowiącą część tejże Konwencji w formie załącznika. Lista, o której mowa, jest każdorazowo zatwierdzana przez Grupę Monitorującą³⁴, złożoną z przedstawicieli państw-stron. Ponadto w pracach Grupy uczestniczyć mogą osoby legitymujące się statusem obserwatora³⁵. Grupa Monitorująca, powoływana przez Sekretarza Generalnego Rady Europy, nie obraduje regularnie, odbywając swoje posiedzenia w razie konieczności, bądź to z inicjatywy Sekretarza Generalnego, bądź którejkolwiek ze stron Konwencji.

Konwencja Antydopingowa zobowiązuje też państwa-strony do zorganizowania lub pomocy w zorganizowaniu na ich terytorium laboratoriów kontroli dopingowej, odpowiadających kryteriom przyjętym przez właściwe międzynarodowe organizacje sportowe

w wyniku dokonania wykroczenia dopingowego w sporcie, na okres ich zawieszenia; popierają i w razie potrzeby ułatwiają przeprowadzanie przez ich organizacje sportowe kontroli dopingowych wymaganych przez kompetentne międzynarodowe organizacje sportowe podczas zawodów” (art. 4 ust. 3 lit. a–c Konwencji).

³⁴ Poza weryfikacją listy farmakologicznych klas środków dopingujących i metod dopingowych Grupa odpowiada również za przeprowadzenie konsultacji z właściwymi organizacjami sportowymi, a także za formułowanie zaleceń, dotyczących realizacji postanowień Konwencji, a skierowanych do państw-stron. Ponadto po każdym posiedzeniu Grupa Monitorująca zobowiązana jest do przekazania Komitetowi Ministrów Rady Europy sprawozdania na temat efektów swojej działalności i funkcjonowania Konwencji.

³⁵ Status obserwatora uzyskują przedstawiciele państw członkowskich Rady Europy i innych państw-stron Europejskiej konwencji kulturalnej, niebędących stronami Konwencji Antydopingowej, a także przedstawiciele każdego państwa niebędącego członkiem Rady Europy ani stroną niniejszej Konwencji lub jakiegokolwiek zainteresowanej organizacji sportowej albo zawodowej, jeśli zostaną zaproszeni jednogłośnie decyzją Grupy Monitorującej do udziału w jednym lub więcej posiedzeniach Grupy.

i zatwierdzonych przez Grupę Monitorującą, jak również do udzielania pomocy zlokalizowanym na ich obszarze organizacjom sportowym w uzyskaniu dostępu do laboratoriów na terytorium innego państwa-strony (art. 5 Konwencji). Stosownie do postanowień Konwencji państwa-strony zobowiązane są również do opracowania i realizacji, w razie potrzeby we współpracy z zainteresowanymi organizacjami sportowymi i środkami masowego przekazu, programów edukacyjnych i kampanii informacyjnych podkreślających niebezpieczeństwo, jakie dla zdrowia niesie doping, i szkodę, jaką wyrządza sportowym wartościom etycznym (art. 6 Konwencji).

Istotne znaczenie dla interpretacji założeń Konwencji ma jej Protokół Dodatkowy, przyjęty 3 lipca 2002 roku przez Komitet Ministrów Rady Europy. Zawiera on postanowienia dostosowujące treść Konwencji do nowej sytuacji międzynarodowej w dziedzinie walki z dopingiem w sporcie.

Po pierwsze Protokół zakłada wzajemne uznawanie przez jego strony kontroli antydopingowych (w celu zgodności z normami uznawanymi w skali międzynarodowej – organizacje antydopingowe będą musiały mieć certyfikat ISO). Po drugie zaś na mocy przepisów Dodatkowego Protokołu uznane zostają kompetencje Światowej Agencji Antydopingowej i innych organizacji kontrolujących stosowanie dopingu, działających w jej imieniu i prowadzących kontrole sportowców poza zawodami³⁶.

Światowy Kodeks Antydopingowy

Światowy Kodeks Antydopingowy został w całości opracowany pod auspicjami Światowej Agencji Antydopingowej, a następnie przyjęty 5 marca 2003 roku podczas obrad Światowej Konferencji Antydopingowej w Kopenhadze³⁷. Zastąpił obowiązujący jeszcze

³⁶ Zaczerpnięto z: www.men.waw.pl/sport/wspolpraca/antydoping.php.

³⁷ Sygnatariuszami Światowego Kodeksu Antydopingowego są Światowa Agencja Antydopingowa, Międzynarodowy Komitet Olimpijski, międzynarodowe federacje sportowe, Międzynarodowy Komitet Paraolimpijski, naro-

formalnie do Igrzysk Olimpijskich w Atenach Kodeks Antydopingowy Ruchu Olimpijskiego, stając się tym samym najważniejszym, choć budzącym wiele kontrowersji, dokumentem w kwestii zwalczania dopingu w sporcie. Kodeks, uzupełniony o standardy międzynarodowe³⁸ oraz tzw. modele najlepszych praktyk³⁹, stanowi zasadniczy element realizowanego przez Agencję Programu Zwalczania Dopingu w Sporcie. Celem tego przedsięwzięcia

jest – z jednej strony – ochrona fundamentalnego prawa sportowca do uczestnictwa w uczciwym i wolnym od dopingu współzawodnictwie oraz promowanie zdrowia, z drugiej zaś – zapewnienie harmonizacji, koordynacji i poprawa skuteczności działań, zmierzających do wykry-

dowe komitety olimpijskie, narodowe komitety paraolimpijskie, a także organizatorzy znaczących imprez sportowych oraz narodowe organizacje antydopingowe (art. 23 Kodeksu).

³⁸ Standardy międzynarodowe dotyczą różnych obszarów technicznych i operacyjnych w Programie Zwalczania Dopingu. Zostały one opracowane w porozumieniu z Sygnatariuszami i rządami oraz zatwierdzone przez Światową Agencję Antydopingową. Celem Standardów międzynarodowych jest zharmonizowanie działań prowadzonych przez organizacje antydopingowe odpowiedzialne za konkretne techniczne i operacyjne części programów zwalczania dopingu. Zgodnie z postanowieniami Kodeksu, przestrzeganie standardów międzynarodowych jest obowiązkowe. Standardy międzynarodowe mogą być poprawiane okresowo przez Komitet Wykonawczy Agencji po uprzednich konsultacjach z Sygnatariuszami i rządami. Jeśli w Kodeksie nie postanowiono inaczej, standardy międzynarodowe oraz wszystkie poprawki pochodzą w życie w dniu podanym w standardzie międzynarodowym lub poprawce – za: www.menis.gov.pl/sport/archiwum/k_antydop.php.

³⁹ Modele najlepszej praktyki konstruowane w oparciu o postanowienia Kodeksu zostały opracowane jako najnowsze rozwiązania w różnych dziedzinach zwalczania dopingu. Modele zostały również zarekomendowane przez Agencję i są obecnie udostępniane sygnatariuszom na żądanie, ale nie mają charakteru obowiązującego. Modele udostępniane są w postaci dokumentacji antydopingowej, zawierającej m.in. reguły i przepisy antydopingowe, dostosowane do potrzeb każdej z ważniejszych grup sygnatariuszy (np. międzynarodowych federacji sportów drużynowych). Oprócz modeli dokumentacji antydopingowej Agencja udziela także sygnatariuszom pewnej pomocy szkoleniowej – za: www.menis.gov.pl/sport/archiwum/k_antydop.php.

wania, zniechęcania i zapobiegania dopingowi w sporcie międzynarodowym oraz krajowym⁴⁰.

Światowy Kodeks Antydopingowy zawiera wiele ciekawych rozwiązań prawnych, dotyczących przede wszystkim sposobu zdefiniowania dopingiu, a także charakteru odpowiedzialności w przypadku przewinień dopingowych, kwestii wykonania orzeczonej kary oraz okresu przedawnienia w zakresie sankcjonowania przewinień dopingowych. Kodeks konstruuje definicję dopingiu w oparciu o katalog czynów stanowiących przewinienia dopingowe. Wystąpienie jednego lub więcej naruszeń reguł antydopingowych, określonych postanowieniami Kodeksu (art. 2.1–2.8), jest w tym przypadku konieczne. Kodeks wprowadza także spójny system sankcji dyscyplinarnych, których dolegliwość uzależnia od rodzaju przewinienia⁴¹.

⁴⁰ A. Wach, *Światowy Kodeks Antydopingowy – aspekty prawne*, Sport Wyczynowy 2003, nr 7–8/463–464, s. 38–39.

⁴¹ W przypadku obecności w organizmie substancji zabronionej, jej metabolitów albo markerów (art. 2.1), użycia lub próby użycia substancji czy też niedozwolonej metody (art. 2.2) lub też posiadania substancji lub metody zakazanej (art. 2.6) grozi kara 2-letniej dyskwalifikacji, jeśli jest to pierwsze przewinienie zawodnika, oraz dożywotniej dyskwalifikacji, jeśli zawodnik dopuścił się naruszenia reguł antydopingowych po raz drugi. Podobne sankcje mają zastosowanie w przypadku odmowy lub niezgłoszenia się bez ważnego powodu na pobranie próbki podczas kontroli antydopingowej (art. 2.3) oraz w związku z manipulowaniem lub próbą manipulowania jakąkolwiek częścią kontroli antydopingowej (art. 2.5). Równocześnie Kodeks wprowadza nową sankcję dyscyplinarną (w wymiarze od 3 miesięcy do maksymalnie 2 lat) za nieprzestrzeganie obowiązku poddania się niezapowiadzanym badaniom poza zawodami, w tym także w razie nieprzedstawienia wymaganych informacji, dotyczących aktualnego miejsca pobytu. Najdotkliwsze sankcje (od 4 lat do dożywotniej dyskwalifikacji) grożą w razie handlu jakąkolwiek zabronioną substancją lub metodą dopingową (art. 2.7). Podobnie w przypadku podawania ich sportowcom oraz pomagania, podżegania, ułatwiania czy nawet zachęcania, a także każdej innej formy współdziałania, w wyniku której następuje naruszenie reguł antydopingowych. Oznacza to, że sankcje tego rodzaju przeznaczone są przede wszystkim dla osób współpracujących ze sportowcami (trenerów, fizjoterapeutów), nie zaś samych zawodników.

Światowy Kodeks Antydopingowy, choć zasadniczo realizuje zasadę odpowiedzialności obiektywnej, opartej na orzekaniu sankcji niezależnie od stwierdzenia winy zawodnika, to konstytuuje też wyjątek od niej na rzecz odpowiedzialności subiektywnej (art. 10.5). Dotyczy on możliwości zaniechania orzekania kary w przypadku udowodnienia przez zawodnika braku winy lub zaniedbania z jego strony w odniesieniu do dwóch kategorii przewinień dopingowych – obecności w organizmie substancji zabronionej, jej metabolitów lub markerów, a także użycia lub próby użycia substancji czy też niedozwolonej metody (art. 10.5.1). Natomiast w razie niewystąpienia istotnej winy zaniedbania po stronie zawodnika, w związku z posiadaniem zakazanej substancji (metody), a także w pozostałych przewidzianych postanowieniami Kodeksu przypadkach, możliwe jest ograniczenie sankcji, jednak orzeczony okres zakazu startów nie może być krótszy niż połowa minimalnej kary takiego zakazu, jaka w przeciwnym razie zostałaby nałożona. Ponadto

w przypadku udowodnienia przez sportowca nieświadomego stosowania zabronionych środków, zawierających specyficzne substancje (np. leków przeciw przeziębieniom, zawierających stymulanty) przewiduje się orzeczenie nagany (ostrzeżenia) lub maksymalnie 1 roku dyskwalifikacji w razie pierwszego naruszenia, 2 lat – w przypadku drugiego przekroczenia norm oraz dyskwalifikacji dożywotniej, gdy takie naruszenie przepisów miało miejsce po raz trzeci⁴².

Postanowienia Światowego Kodeksu Antydopingowego w sposób jednoznaczny określają skutki naruszenia reguł antydopingowych oraz orzeczenia w tej sprawie kary, stanowiąc, że ta rozpoczyna swój bieg z momentem ogłoszenia decyzji przez właściwy organ dyscyplinarny pierwszej instancji. Kodeks zobowiązuje jednak organ orzekający w sprawie do zaliczenia na jej poczet również okresu, w którym zawodnik nie mógł brać udziału w sportowej rywalizacji, w związku z jego tymczasowym zawieszeniem w prawach zawodniczych. Stwierdzenie naruszenia reguł antydopingowych podczas zawodów oznacza też unieważnienie wszelkich wyników indywidual-

⁴² A. Wach, *op.cit.*, s. 41.

alnych uzyskanych przez zawodnika w ich trakcie, a także utratę zdobytych nagród. Postanowienia Kodeksu wprowadzają również ośmioletni okres przedawnienia w zakresie możliwości karania osób, dopuszczających się przewinień dopingowych, a także formułują prawo do rzetelnego postępowania dyscyplinarnego w sprawach dopingowych.

W dniu 1 stycznia 2009 roku wejdzie w życie Światowy Kodeks Antydopingowy w wersji 3.0, przyjęty 17 listopada 2008 roku przez Radę Założycielską WADA podczas madryckiej Światowej Konferencji nt. Doping w Sporcie. Przewiduje on kilka zasadniczych zmian w dotychczas obowiązującej regulacji. Najważniejsze z nich dotyczą obowiązkowego zawieszenia zawodnika w przypadku pozytywnego wyniku próbki A, skrócenia czasu oczekiwania między tym wynikiem a wynikiem próbki B, a także zmiany statusu zawodnika odsuniętego od udziału w zawodach w rezultacie naruszenia reguł antydopingowych (zakaz treningów w klubie i uczestnictwa we wszelkich oficjalnych zajęciach sportowych) oraz – co najważniejsze – wprowadzenia nowego elastycznego systemu sankcji, umożliwiającego uwzględnienie indywidualnych okoliczności sprawy. Nie powiodła się natomiast próba umieszczenia w nowym Kodeksie zapisu o uzależnieniu organizacji najważniejszych imprez sportowych od ratyfikacji międzynarodowej konwencji UNESCO o zwalczaniu doping w sporcie.

Międzynarodowa Konwencja o Zwalczaniu Doping w Sporcie

Międzynarodowa Konwencja o Zwalczaniu Doping w Sporcie, znana również jako Światowa Konwencja Antydopingowa, to projekt realizowany wspólnie przez UNESCO oraz Radę Europy. Pierwotny tekst Konwencji opracowywany był podczas dwóch międzyrządowych sesji ekspertów do spraw wstępnego szkicu międzynarodowej Konwencji, które odbyły się w styczniu i w maju 2004 roku w siedzibie UNESCO, a następnie dyskutowany w ramach czwartej międzynarodowej konferencji ministrów i wyższych urzędników odpowiedzialnych za wychowanie fizyczne i sport, która miała miejsce w Atenach w dniach 6–8 grudnia 2004 roku. Ustalono wówczas, że ostateczne

ukształtowanie treści przyszłej Konwencji powinno nastąpić podczas trzeciej sesji międzyrządowej ekspertów, która odbyła się w styczniu 2005 roku. Opracowany w ten sposób szkic końcowy Konwencji został zaprezentowany i przyjęty w dniu 19 października 2005 roku na Konferencji Generalnej UNESCO, podczas jej 33. Sesji, głosami 191 państw członkowskich. Konwencja weszła w życie, zgodnie z jej art. 37 ust. 1, w dniu 1 lutego 2007 roku, a więc pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie miesiąca od dnia złożenia 30. dokumentu ratyfikacyjnego (dokument taki w dniu 11 grudnia 2006 roku przekazał Luksemburg)⁴³.

Konwencja miała stanowić panaceum na wszelkie problemy, zwłaszcza natury prawnej, związane z funkcjonowaniem dotychczas obowiązującej regulacji antydopingowej. Miał to być dokument, który wprowadzając bezpośrednio zharmonizowane i zunifikowane standardy Światowego Kodeksu Antydopingowego, pozbawiony będzie wad tego ostatniego. Konwencja bowiem jako umowa międzynarodowa ma w przeciwieństwie do Kodeksu walor prawa powszechnie obowiązującego. Jednak idea, by Kodeks stanowił załącznik do Konwencji i był jej integralną częścią czy nawet został

⁴³ Państwem-stroną Konwencji jest także Polska. W dniu 9 listopada 2006 roku Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej podjęła uchwałę o przedłożeniu Międzynarodowej Konwencji o Zwalczaniu Dopingu w Sporcie do ratyfikacji Prezydentowi RP, który dokument ratyfikacyjny, stwierdzający przystąpienie Polski do ww. Konwencji, podpisał w dniu 28 grudnia 2006 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych przekazało do Ambasady RP w Paryżu ów dokument ratyfikacyjny, który zgodnie z art. 36 Konwencji został następnie złożony Sekretarzowi Generalnemu UNESCO. W dniu 17 stycznia 2007 roku Sekretariat UNESCO w Paryżu potwierdził otrzymanie polskiego dokumentu ratyfikacyjnego. Zgodnie z art. 37 Konwencji weszła ona w życie w stosunku do Polski 1 marca 2007 roku (pierwszego dnia następnego miesiąca po upływie jednego miesiąca od daty złożenia dokumentu ratyfikacyjnego). Rzeczpospolita Polska jest zatem związana postanowieniami Konwencji od 1 marca 2007 roku. Publikacja Konwencji w Dzienniku Ustaw nastąpiła jednak dopiero 8 sierpnia 2007 roku, co powodowało przez niemal pół roku sytuację, w której Konwencja rodziła dla Polski zobowiązania natury prawnomiędzynarodowej, nie mając przy tym waloru prawa powszechnie obowiązującego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

inkorporowany do treści Konwencji i przez to mógł być bezpośrednio stosowany w poszczególnych państwach⁴⁴, nie została zrealizowana⁴⁵. Konwencja jednak bezpośrednio i pośrednio wspiera założenia Kodeksu, ustanawiając dla państw zobowiązania w obszarze jego obowiązywania. Ponadto charakter relacji między treścią Konwencji a postanowieniami innych obowiązujących aktów prawa międzynarodowego określono w ten sposób, że Konwencja nie zmienia praw ani obowiązków państw, wynikających z innych, wcześniej zawartych umów, zgodnie z przedmiotem i celem Konwencji (art. 6).

Międzynarodowa Konwencja o Zwalczeniu Dopingu w Sporcie zobowiązuje państwa-strony do podjęcia określonych działań na szczeblu krajowym (część II Konwencji) oraz w zakresie współpracy międzynarodowej (część III). Na polu działań krajowych państwa odpowiadają m.in. za ograniczenie dostępności i stosowania w sporcie substancji i metod zabronionych oraz usprawnienie kontroli antydopingowych. W tym celu będą one podejmować starania w zakresie zwalczania nielegalnego handlu substancjami i metodami zabronionymi oraz kontroli ich produkcji, przepływu, importu, dystrybucji, sprzedaży. Państwa zobowiązują się także do podjęcia określonych kroków w stosunku do personelu pomocniczego sportowców, w przypadku naruszenia przez nich przepisów antydopingowych.

Konwencja w zakresie współpracy międzynarodowej nakłada na państwa obowiązek wspierania misji walki z dopingiem, realizowanej przez Światową Agencję Antydopingową, oraz konstytuuje szereg zobowiązań w przedmiocie współpracy przy kontrolach antydopingowych. Ponadto ustanawia ona tzw. fundusz dobrowolny,

⁴⁴ A. Wach, *Światowa Konwencja Antydopingowa*, Sport Wyczynowy 2007, nr 1-3/505-507, s. 138-139.

⁴⁵ Do Konwencji w formie aneksów dołączono jedynie „Listę zabronionych substancji farmakologicznych i metod uznanych za dopingowe” oraz „Standardy zezwalające na stosowanie wskazanych substancji w celach terapeutycznych”. Kodeks został do Konwencji dołączony jedynie w formie dodatku, który na mocy postanowień samej Konwencji ma jedynie charakter informacyjny i nie stanowi jej integralnej części (art. 4 ust. 2), a przez to nie tworzy dla państw żadnych zobowiązań w sferze prawa międzynarodowego.

czyli fundusz przeznaczony na wyeliminowanie dopingu. Środki funduszu obejmują m.in. wkłady wnoszone przez państwa-strony, darowizny lub zapisy, dokonywane przez określone podmioty. Konwencja nie traci z pola widzenia także istotnej kwestii zapobiegania praktykom dopingowym. Nakłada bowiem na państwa liczne obowiązki w zakresie edukacji i szkolenia (część IV), które mają służyć realizacji funkcji prewencyjnej. Konwencja zawiera także odpowiednie zapisy dotyczące badań naukowych (część V).

Monitorowaniem przestrzegania Konwencji (część VI) zajmuje się Konferencja Stron, stanowiąca jej suwerenny organ. Status doradcy przy Konferencji otrzymała Światowa Agencja Antydopingowa, a status obserwatora – Międzynarodowy Komitet Olimpijski, Międzynarodowy Komitet Paraolimpijski, Rada Europy oraz Międzynarodowy Komitet Wychowania Fizycznego i Sportu. Katalog ten ma charakter otwarty. Konwencja określa szczegółowo zakres obowiązków Konferencji, sposób komunikacji między państwami-stronami a Konferencją oraz jej strukturę organizacyjną, a także tryb zmiany Konwencji i jej załączników.

Unia Europejska a doping

Unia Europejska nie wydała jak dotąd w ramach własnych struktur żadnego aktu odnoszącego się do kwestii dopingu w sporcie, pozostawiając uregulowanie tego zagadnienia państwom członkowskim. Problematyka działań antydopingowych jest jednak w polityce UE obecna, przede wszystkim w pracach jej organów: Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego⁴⁶, Rady Europej-

⁴⁶ W 1999 roku Parlament Europejski wezwał Komisję do zbadania wagi problemu dopingowego i ewentualnych możliwości przeciwdziałania na płaszczyźnie wspólnotowej. Komisja przekazała to zadanie Europejskiej Grupie ds. Etyki i Badania Nowych Technologii, która ustaliła, że działania antydopingowe mogą być skuteczne tylko w przypadku współdziałania organizacji sportowych, samych zawodników, ich trenerów, lekarzy, działaczy, a w szczególności władz publicznych. Grupa sformułowała także katalog zasad etycznych, na których powinna opierać się skuteczna walka

skiej⁴⁷ czy też Komitetu Regionów. Czynnikiem hamującym działania UE w zakresie zwalczania dopingu w sporcie jest brak w pierwotnym prawie wspólnotowym podstawy prawnej dla ustanowienia wspólnej polityki sportowej. Istnieje szansa, że możliwość taka pojawi się po przyjęciu traktatu reformującego, którego projekt zawiera odpowiedni zapis dotyczący sportu.

Unia Europejska obecnie podejmuje działania na rzecz wyeliminowania zjawiska dopingu w sporcie przy wykorzystaniu istniejącego instrumentarium możliwości prawnych. Odbywa się to m.in. w ramach wspólnych polityk UE, w szczególności zdrowotnej, socjalnej, edukacyjnej, a także zatrudnienia. Struktury unijne wykorzystują do tego celu również proces ujednociania prawa oraz tzw. trzeci filar, dotyczący współpracy prawnej i policyjnej, w tym przypadku w zakresie, w jakim dotyczy ona handlu narkotykami. Ponadto Unia Europejska aktywnie uczestniczy w pracach Światowej Agencji Antydopingowej.

Zapisy dotyczące walki z dopingiem znalazły się także w Białej księdze na temat sportu, przyjętej przez Komisję Europejską w lipcu 2007 roku, w czasie trwania Prezydencji portugalskiej w Radzie UE. Dokument pozalegisłacyjny, jakim jest Biała księga, przewiduje utworzenie partnerstwa między organami ścigania państw członkowskich (straż graniczna, policja, urzędy celne itd.), laboratoriami akredytowanymi przy Światowej Agencji Antydopingowej (WADA) i INTERPOLEM. Biała księga przewiduje także powstanie sieci krajowych organizacji antydopingowych, należących do państw członkowskich. Ta ostatnia kwestia wydaje się najbardziej kontrowersyjna, ponieważ już w chwili obecnej kwestionuje się potrzebę mnożenia struktur międzynarodowych przeznaczonych do zwalczania dopingu w sporcie. Należy sobie zdać sprawę, że kluczem do sukcesu w tej dziedzinie jest nie wielość formacji, a ich skuteczność.

z dopingiem w sporcie. Zalecenia Grupy mają zdaniem Komisji stanowić podwaliny dla przyszłej działalności antydopingowej, prowadzonej w ramach Unii Europejskiej.

⁴⁷ Rada Europejska podczas spotkania w Wiedniu w grudniu 1998 roku wezwała państwa członkowskie do współpracy z międzynarodowymi organizacjami sportowymi i samą Komisją w celu ustalenia wszelkich możliwych środków służących zintensyfikowaniu walki z dopingiem w sporcie.

Organizacje i instytucje sportowe wobec dopingu

Zasadniczym segmentem międzynarodowej współpracy sportowej zmierzającej do wyeliminowania zjawiska dopingu w sporcie jest Ruch Olimpijski. Podstawę podejmowanych w jego ramach działań stanowi Karta Olimpijska. Postanowienia Karty odnoszące się do funkcjonowania Ruchu Olimpijskiego określają główne cele działalności Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Zobowiązują one MKOl m.in. do prowadzenia walki z dopingiem w sporcie oraz uczestnictwa w międzynarodowym programie zwalczania środków dopingujących, a także do podejmowania działań, celem których jest zapobieganie niebezpiecznym dla zdrowia zawodników praktykom. Funkcjonujące w ramach Ruchu Olimpijskiego narodowe komitety Karta obliuguje z kolei do podjęcia walki

ze stosowaniem substancji i procedur zabronionych przez MKOl lub międzynarodowe federacje, w szczególności poprzez kontakt z kompetentnymi urzędami w swoich krajach, aby wszystkie kontrole medyczne przeprowadzane były w optymalnych warunkach (art. 32 ust. 2.6 Karty).

Narodowe komitety olimpijskie podejmują w tym celu działania antydopingowe o niejednorodnym charakterze⁴⁸. Międzynarodowe federacje sportowe w ramach własnego programu walki ze zjawiskiem dopingu w sporcie gwarantują, zwykle w oparciu o regulamin zasad gry lub postanowienia statutu, uczciwość rywalizacji oraz jej zgodność z zasadami *fair play*, których istotnym elementem jest także zakaz stosowania środków dopingowych. Ponadto międzynarodowe federacje sportowe w momencie ich uznania przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski muszą zastosować się do postanowień

⁴⁸ W niektórych przypadkach utrzymują one swoje własne reguły antydopingowe albo przyjmują w całości reguły ustalone przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski. W pozostałych przypadkach polityka antydopingowa w państwach, na terenie których działają, pozostawiona zostaje w gestii poszczególnych federacji narodowych w różnych dyscyplinach sportowych, specjalnego komitetu antydopingowego lub władz krajowych.

Kodeksu Antydopingowego⁴⁹. Oznacza to albo obowiązek przyjęcia promowanego przez MKOl Kodeksu albo też uzupełnienia własnej regulacji antydopingowej, aby nabrała ona kształtu zgodnego z Kodeksem Antydopingowym. Międzynarodowe federacje sportowe, w celu zachowania jedności dyscypliny sportowej, zobowiązują federacje narodowe do zaakceptowania opracowanego przez nie regulaminu zasad gry. Federacje krajowe są zatem związane także narzuconymi regułami antydopingowymi i zasadami sankcjonowania przewinień dopingowych, ustalonymi przez międzynarodowe federacje sportowe⁵⁰.

Istotną rolę w międzynarodowym programie zwalczania dopingu w sporcie odgrywa także Sportowy Sąd Arbitrażowy. Jego przeznaczeniem jako instytucji arbitrażowej jest rozstrzygnięcie sporów sportowych, w tym także rozpoznawanie odwołań od decyzji dyscyplinarnych, dotyczących przewinień dopingowych, wydawanych przez organy ostatniej instancji międzynarodowych federacji sportowych. Orzeczenia Sportowego Sądu Arbitrażowego w sprawach dopingowych, są co do zasady publicznie ogłaszane. Funkcjonowanie Sądu służy zatem zarówno realizacji funkcji prewencji szczególnej, jak i ogólnej.

⁴⁹ Wcześniej był to Kodeks Antydopingowy Ruchu Olimpijskiego, obecnie Światowy Kodeks Antydopingowy.

⁵⁰ Regulacje antydopingowe międzynarodowych federacji sportowych mają zastosowanie przede wszystkim podczas zawodów międzynarodowych odbywających się pod auspicjami tychże federacji. Federacje narodowe mają za to swobodę w kształtowaniu swych własnych reguł i mogą je stosować w zawodach krajowych. Wiele federacji międzynarodowych zaleca jednak federacjom narodowym, by te przyjmowały własną regulację antydopingową w kształcie zbliżonym do reguł federacji międzynarodowej lub też by zobowiązywały się, że ich własna regulacja nie będzie sprzeczna z regułami federacji międzynarodowej. Wiele federacji międzynarodowych postępuje jeszcze bardziej zdecydowanie i zobowiązuje federacje narodowe wręcz do inkorporowania reguł antydopingowych Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego lub swoich własnych. Prowadzi to w niektórych wypadkach do przyjęcia przez federacje narodowe regulacji sprzecznej z krajową legislacją w opisywanym zakresie.

Podsumowanie problematyki

Międzynarodowy program zwalczania doping w sporcie, czyli ogół działań antydopingowych podejmowanych zarówno przez organizacje sportowe, jak i władze publiczne, stanowi jeden z najważniejszych dla społeczności międzynarodowej celów o charakterze sportowym. Zaangażowanie w tym przypadku organizacji i instytucji o charakterze międzyrządowym jak i pozarządowym jest tyleż pożądane, co kłopotliwe. Program zwalczania doping w sporcie nie ma bowiem skoordynowanego charakteru, a co za tym idzie w jego ramach kształtowane są reguły antydopingowe o zupełnie autonomicznym charakterze. Z jednej bowiem strony obowiązują prawo krajowe i wypracowane przez nie standardy antydopingowe⁵¹,

⁵¹ Poszczególne państwa podejmują działania antydopingowe o niejednorodnym charakterze. W Skandynawii, Irlandii i Austrii „centralne ciało zarządzające sportem” (np. Szwedzka Konfederacja Sportowa) działa (niepodzielnie) w zakresie wyznaczenia kursu polityki antydopingowej i monitorowania kwestii dopingowych, kształtując przy tym obowiązującą regulację antydopingową, która znajduje następnie zastosowanie w stosunku do wszystkich krajowych federacji sportowych. I tak w Danii ciałem kontroli antydopingowej jest Agencja Antydopingowa; w Finlandii takim organem jest Fiński Komitet Antydopingowy. W Szwecji politykę antydopingową prowadzi Szwedzka Konfederacja Sportowa. W Irlandii działania antydopingowe pozostają w gestii Irlandzkiej Rady Sportowej, a w Austrii taką rolę pełni Austriacki Komitet Antydopingowy. W krajach basenu Morza Śródziemnego (Francja, Hiszpania, Portugalia, Włochy i Grecja) oraz w Belgii walka z dopingiem odbywa się za pomocą środków prawnych (prawo antydopingowe). W Wielkiej Brytanii (Anglii, Irlandii Północnej, Szkocji i Walii) oraz w Holandii dominująca jest koncepcja autonomii federacji sportowych. Zbliżona do sytuacji w Wielkiej Brytanii i Holandii jest sytuacja w Niemczech. W związku z ogólnie panującym podejściem do sportu w tym kraju walka z dopingiem jest zarządzana i organizowana przez federacje sportowe. W gestii federacji pozostaje zawarcie w swych statutach postanowień antydopingowych, które mogą być następnie uzupełnione dostępnymi środkami, w tym natury prawnej. Z kolei we wzmiankowanej Danii, Finlandii i Szwecji narodowe federacje sportowe nie mają własnych regulacji antydopingowych; wcielają w życie reguły opracowane przez organ centralny. W Austrii i Irlandii narodowe federacje sportowe implementowały regulacje zgodne z modelem, który został przyjęty przez centralne ciało sportowe.

zgodne z międzynarodowymi standardami w tym zakresie, z drugiej zaś istnieje autonomiczna regulacja organizacji sportowych, dodatkowo zróżnicowana wewnętrznie.

Pierwszym wspólnie realizowanym przez organizacje sportowe i władze publiczne globalnym projektem antydopingowym było ustanowienie Światowej Agencji Antydopingowej, a następnie przyjęcie w jej ramach Światowego Kodeksu Antydopingowego. Charakter prawny powołanej organizacji na długi okres czasu uniemożliwił jednak jej skuteczne działanie. Opracowanie Międzynarodowej Konwencji o Zwalczaniu Dopingu w Sporcie rodziło nadzieję na zmianę takiej sytuacji i nadanie sprawnym mechanizmom walki z dopingiem waloru prawnomiędzynarodowego przez inkorporowanie do treści Konwencji postanowień Kodeksu. Tak się nie stało. Nie oznacza to jednak, że obrany kierunek współpracy jest niewłaściwy.

Skuteczna międzynarodowa legislacja antydopingowa sama nie stanowi tak czy inaczej o sukcesie programu zwalczania dopingu w sporcie. Wydaje się bowiem, że bez podjęcia zdecydowanych działań faktycznych⁵² zjawisko dopingu w sporcie nie zostanie wyeliminowane, zakładając, że jego wyeliminowanie jest w ogóle możliwe.

Abstract

Anti-doping rules in the international law

The way in which anti-doping legislation came into being, with its *ratio legis* to prevent and fight against doping in sport, determined its character and most importantly its pluralism. The international community and national legislators have established and implemented the rules in an irregular and unsystematic way, usually in reaction to large-scale public

W krajach, w których funkcjonuje prawo antydopingowe, regulacje antydopingowe narodowych federacji sportowych ukształtowane są zgodnie z prawem obowiązującym.

⁵² Autor ma na myśli istnienie tzw. lobby dopingowego, które ze względów ekonomicznych optuje za podejmowaniem działań jedynie prowizorycznych, nie zaś takich, które mogą wyeliminować zjawisko dopingu, jak chociażby związanych z bardziej zdecydowanym finansowaniem badań antydopingowych.

doping scandals. That's why anti-doping rules in the legal system, in particular in the international legal system, are characterized by legislative chaos. The aim of this article is to describe the pluralism and the diverse character of anti-doping rules in the international law, of both types – binding and nonbinding. The notion of “international law” for the purposes of this article should be understood in a very broad sense, covering also the internal rules of the international sports organizations, even though they are not considered the subjects of the public international law.

The article in its opening remarks is focused on the ethical aspects of doping (enumerating the arguments for and against the legalization of doping), its definitions and the legal nature of the anti-doping regulations. In the main part of this article the overview of the international anti-doping legislation is presented. Namely, the most important anti-doping organizations are described as well as the milestones of their legislation. In this case the main role is played by the World Anti-Doping Agency, the Council of Europe and the UNESCO. Apart from that, the most important legal acts mentioned in the article are the World Anti-Doping Code, the Anti-Doping Convention and the International Convention Against Doping in Sport. Last part of the article is dedicated to the activity of the European Union and the sports organizations in the field of anti-doping.

Keywords: sports law, anti-doping, ethics in sport, World Anti-Doping Agency, WADA, IADA, World Anti-Doping Code, Anti-Doping Convention, International Convention Against Doping in Sport